

PEDAGOGIK FAOLIYATINING KASBIY HUQUQIY ASOSLARI

Rustamova Sayyora**Shomaqsudova Dilsora**

UMFT universiteti, 550-guruh

talabalari Fan: Mutaxassislikka kirish

O'qituvchi: **Haydarov Sulaymon**

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogik faoliyatning kasbiy-huquqiy asoslari, ularni belgilab beruvchi qonuniy me'yorlar, davlat siyosati hamda o'qituvchi kasbining huquqiy maqomi keng tahlil qilinadi. Maqolada O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasini tartibga soluvchi huquqiy hujjatlar, o'qituvchining kasbiy mas'uliyati va pedagogik etika masalalari ham yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy ta'lim jarayonida pedagoglarning huquq va majburiyatlarini himoya qilish, kasbiy faoliyatni rivojlantirishning dolzarb yo'nalishlari haqida ilmiy-nazariy fikrlar keltiriladi.

Kalit so'zlar: pedagogik faoliyat, huquqiy asos, ta'lim qonunchiligi, kasbiy etika, o'qituvchi huquqlari, majburiyatlar, davlat siyosati, kasbiy javobgarlik, pedagog maqomi.

Kirish

Har qanday davlatning taraqqiyoti, avvalo, uning ta'lim tizimi va pedagogik faoliyatining samaradorligiga bog'liq. Pedagog jamiyatning ma'naviy-ma'rifiy rivojida markaziy o'rinni egallaydi. Shu sababli o'qituvchi faoliyatining huquqiy asoslarini belgilab berish, uning kasbiy maqomini mustahkamlash va himoya qilish har bir davlat uchun ustuvor vazifadir.

O'zbekiston Respublikasida mustaqillikdan so'ng ta'lim tizimi tubdan isloh qilindi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun (1997, yangi tahriri — 2020), "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi", "Davlat ta'lim standartlari", "Pedagog xodimlar faoliyatini baholash to'g'risidagi nizom" kabi me'yoriy hujjatlar pedagogik faoliyatning huquqiy asoslarini yaratdi. Ushbu hujjatlar pedagogning kasbiy erkinligini ta'minlab, uning mehnatini huquqiy jihatdan tartibga soldi.

Bugungi kunda pedagogik faoliyat nafaqat kasb, balki jamiyat oldidagi mas'uliyatli ijtimoiy vazifadir. Shu bois o'qituvchi faoliyatining huquqiy asoslarini chuqur o'rganish va ularni amaliyotda qo'llash ta'lim sifatini oshirishning muhim omilidir.

Pedagogik faoliyat tushunchasi va uning kasbiy-huquqiy mazmuni

Pedagogik faoliyat — bu shaxsni ta'lim va tarbiya orqali har tomonlama kamol toptirishga qaratilgan kasbiy faoliyat bo'lib, u o'qituvchi va tarbiyachilarning ijtimoiy

ahamiyatli mehnatini ifodalaydi. Ushbu faoliyatning asosiy maqsadi — barkamol avlodni tarbiyalash, bilimli, ma'naviy yetuk, vatanparvar fuqaroni shakllantirishdir.

Pedagogik faoliyatning kasbiy-huquqiy asoslari deganda, o'qituvchining huquqlari, majburiyatlari, mehnat sharoitlari, kasbiy malakasini oshirish, intizomiy va ma'muriy javobgarlik masalalarini belgilovchi qonuniy hujjatlar tizimi tushuniladi. Bu tizim pedagog faoliyatini qonuniy asosda yuritishni kafolatlaydi.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni va Mehnat kodeksi o'qituvchining huquqlari va kasbiy faoliyatining asosiy yo'nalishlarini aniq belgilab beradi. Bu hujjatlar pedagogning mehnati ijtimoiy himoyaga ega ekanini, unga mehnat sharoitlari, ta'til, oylik maosh va malaka oshirish imkoniyatlari kafolatlanishini ko'rsatadi.

Pedagogik faoliyatni tartibga soluvchi huquqiy hujjatlar tizimi

O'zbekiston ta'lim tizimida pedagogik faoliyatni tartibga soluvchi bir qator qonuniy va me'yoriy hujjatlar mavjud. Ularning eng asosiylari quyidagilar:

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi — unda har bir fuqaroning ta'lim olish huquqi va davlatning ta'lim tizimini rivojlantirishga bo'lgan majburiyati belgilangan (41-modda).

"Ta'lim to'g'risida"gi Qonun (2020) — ta'lim sohasining umumiy tamoyillari, ta'lim muassasalarining faoliyat prinsiplari, pedagog xodimlarning huquq va majburiyatlarini aniq belgilaydi.

"Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" (1997) — pedagogik faoliyatni modernizatsiya qilish, o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish, zamonaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etishni ko'zda tutadi.

"Davlat ta'lim standartlari" (DTS) — ta'lim sifati, mazmuni, metodik yondashuv va baholash mezonlarini huquqiy jihatdan tartibga soladi.

Vazirlar Mahkamasining qarorlari va Vazirlik buyruqlari — pedagoglarning ish tartibi, mehnat haqi, lavozim tavsiflari, attestatsiya jarayoni kabi masalalarni tartibga soladi. Mazkur hujjatlar pedagogik faoliyatning huquqiy asoslarini mustahkamlab, o'qituvchining kasbiy maqomini himoya qiladi va uning ijtimoiy nufuzini oshiradi.

Pedagogni huquq, majburiyat va mas'uliyati

Pedagoglarning o'z faoliyatini qonun doirasida olib borish bilan birga, jamiyat oldida ham ma'naviy va ijtimoiy javobgarlikka ega. Ularning asosiy huquqlari quyidagilardan iborat:

- erkin pedagogik faoliyat yuritish;
- ta'lim mazmuni va metodikasini tanlashda ijodiy yondashuv ko'rsatish;
- o'z kasbiy malakasini oshirish;
- davlat tomonidan ijtimoiy himoya, moddiy rag'bat va mehnat sharoitlaridan foydalanish.

Pedagogning majburiyatlari esa quyidagilardan iborat:

- o‘quvchilarga ta’lim va tarbiyaning sifatli berilishini ta’minlash;
- milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq bo‘lish;
- kasbiy etikaga rioya etish;
- o‘quvchilar va ota-onalar bilan to‘g‘ri muloqot o‘rnatish;
- davlat ta’lim standartlariga amal qilish.

Pedagog kasbiy faoliyatda intizomiy, ma’muriy yoki jinoiy javobgarlikka tortilishi mumkin. Shu bois o‘qituvchi o‘z kasbiy faoliyatini qonuniy asosda yuritishi va o‘z harakatlari uchun javobgar bo‘lishi zarur.

Zamonaviy sharoitda pedagogik faoliyatning huquqiy rivojlanish tendensiyalari

Bugungi kunda O‘zbekiston ta’lim tizimida pedagogik faoliyatning huquqiy bazasi yanada takomillashmoqda. “Yangi O‘zbekiston” taraqqiyot strategiyasida o‘qituvchi kasbiga hurmatni oshirish, pedagogik faoliyatga davlat e’tiborini kuchaytirish, o‘qituvchilarni ijtimoiy himoya qilishga doir qator islohotlar amalga oshirilmoqda.

Masalan, o‘qituvchilarning ish haqlarini bosqichma-bosqich oshirish, ularni uy-joy bilan ta’minlash, malaka oshirish va xorijiy tajribani o‘rganish imkoniyatlarini yaratish — bu sohada muhim qadamdir. Shu bilan birga, “Raqamli ta’lim” konsepsiyasi asosida pedagogik faoliyatni texnologik asosda yuritish, huquqiy savodxonlikni oshirish ham muhim ahamiyatga ega.

Pedagoglarning kasbiy-huquqiy savodxonligini oshirish — ularning faoliyatini yanada samarali, qonuniy va adolatli yo‘nalishda olib borish imkonini beradi. Shu bois oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak o‘qituvchilar uchun “Pedagogik etika” va “Ta’lim huquqi” fanlarining o‘qitilishi zamon talabi hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, pedagogik faoliyatning kasbiy-huquqiy asoslarini bilish va ularga amal qilish zamonaviy o‘qituvchi uchun muhim kasbiy mezondir. Ushbu asoslar o‘qituvchining faoliyatini qonuniy himoya qiladi, uning mehnatini qadrlash va baholash mezonlarini belgilaydi.

Pedagogik faoliyatni huquqiy jihatdan to‘g‘ri tashkil etish ta’lim tizimining barqarorligini, sifatini va jamiyat taraqqiyotini ta’minlaydi. Shu bois o‘qituvchilarning huquqiy madaniyatini oshirish, ularning kasbiy erkinligini kafolatlash va mehnatini rag‘batlantirish — davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xaydarov. S.A. (2025). Oilaviy tarbiyada va maktab tarbiyasida yuzaga keladigan risklar. 16-son. 9-11.

2. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Хайдаров С. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.